

WYKORZYSTANIE ILUSTRACJI I ZDJĘĆ W PRACACH DYPLMOWYCH NA WYDZIALE EKONOMICZNYM UMCS

Cel i zakres dokumentu

Niniejszy dokument ma na celu wyjaśnienie prawnych aspektów związanych z wykorzystaniem ilustracji i zdjęć w pracach dyplomowych, ze szczególnym uwzględnieniem regulacji ustawy z dnia 4 lutego 1994r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych („UPA”) i zasad odpowiedzialności akademickiej.

1. Ochrona praw autorskich

Ilustracje i zdjęcia stanowiące **przejaw twórczej działalności człowieka** o indywidualnym charakterze, ustalone w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia są utworami podlegającymi ochronie prawnej (art. 1 UPA). Generalna zasada prawna stanowi, że to twórca (autor) jest osobą wyłącznie uprawnioną (art. 8 UPA) do utworu w zakresie **autorskich praw osobistych** (art. 16 UPA - ochrona osobistej więzi z dziełem np. poprzez prawo oznaczania się jako twórca czy też zakaz naruszania treści i formy utworu) oraz **autorskich praw majątkowych** (art. 17 UPA – wszelkie prawa do eksploatacji utworu w jakikolwiek sposób). Tym samym jakakolwiek forma wykorzystania czyjegoś utworu wymaga – co do zasady – nabycia uprawnień poprzez **umowę przenoszącą prawa lub umowę licencyjną** upoważniającą do korzystania z praw do utworu.

2. Zgoda twórcy przy wykorzystywaniu zdjęć z Internetu

Zdjęcia i grafiki stworzone przez twórców i udostępniane w Internecie są chronione prawnie. Generalne zasady prawa autorskiego są zbliżone w skali globalnej z uwagi na umowy międzynarodowe standaryzujące zasady ochrony. Tym samym w każdym przypadku umieszczania w pracy dyplomowej zdjęć pobranych z Internetu, konieczne jest uzyskanie zgody uprawnionego, chyba że takie wykorzystanie bez konieczności uzyskiwania zgody możliwe jest na podstawie tzw. licencji ustawowych – wynikających z przepisów prawa autorskiego lub w przypadku rozpowszechniania utworu przez twórcę na zasadach licencji umożliwiających jego używanie bez takiej zgody (np. Creative Commons).

3. Licencje ustawowe

Wyjątkami od zasad ochrony prawnoautorskiej są tzw. licencje ustawowe – ściśle określone w przepisach przypadki umożliwiające legalne wykorzystanie materiałów bez zgody twórcy. Dla potrzeb wykorzystania utworów w pracach dyplomowych najistotniejszą licencją ustawową jest tzw. **prawo cytatu** z art. 29 UPA pozwalającego przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym celami cytatu, takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie lub prawami gatunku twórczości. Warunkiem legalnego skorzystania z utworu na podstawie licencji ustawowej – w tym prawa cytatu – jest zastosowanie się do treści art. 34 i 35 UPA stanowiących, że:

- Można korzystać z utworów w granicach dozwolonego użytku pod warunkiem wymienienia imienia i nazwiska twórcy oraz źródła. Podanie twórcy i źródła powinno uwzględniać istniejące możliwości.
- Dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słusne interesy twórcy.

4. Warunki licencji Creative Commons i wolnych licencji

Licencje typu Creative Commons umożliwiają korzystanie z chronionych materiałów bez konieczności uzyskiwania dodatkowej zgody twórcy, pod warunkiem przestrzegania określonych warunków licencyjnych. Jednym z fundamentalnych wymogów jest uznanie autorstwa utworu. Poniżej przedstawiono szczegółowe podsumowanie poszczególnych typów licencji Creative Commons, oparte na informacjach pochodzących z polskiej wersji strony Creative Commons:

- **Uznanie autorstwa 3.0 Polska:** Licencja ta uprawnia do kopiowania, modyfikowania, rozpowszechniania, prezentowania i wykonywania utworu, pod warunkiem wyraźnego wskazania jego autora. Jest to jedna z licencji oferujących najszerze swobody użytkownika.
- **Uznanie autorstwa - na tych samych warunkach 3.0 Polska:** Licencja ta umożliwia kopiowanie, modyfikowanie, rozpowszechnianie, prezentowanie i wykonywanie utworu, przy czym każde utwory zależne muszą być udostępniane na tych samych warunkach licencyjnych. Jest to model licencji stosowany przez Wikipedię i jej projekty pokrewne.
- **Uznanie autorstwa - użycie niekomercyjne 3.0 Polska:** Ta licencja pozwala na kopiowanie, modyfikowanie, remiksowanie, rozpowszechnianie, prezentowanie i wykonywanie utworu wyłącznie w celach niekomercyjnych. Warunek ten nie rozciąga się jednak na utwory zależne, które mogą podlegać innym licencjom.

- Uznanie autorstwa - bez utworów zależnych 3.0 Polska: Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, prezentowanie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych, jak i niekomercyjnych, pod warunkiem, że utwór pozostanie w swojej oryginalnej formie i nie zostanie poddany modyfikacjom tworzącym utwory zależne.
- Uznanie autorstwa - użycie niekomercyjne - na tych samych warunkach 3.0 Polska: Licencja ta upoważnia do rozpowszechniania, prezentowania i wykonywania utworu wyłącznie w celach niekomercyjnych, przy czym wszelkie utwory zależne muszą być udostępniane na tych samych warunkach licencyjnych.
- Uznanie autorstwa - użycie niekomercyjne - bez utworów zależnych 3.0 Polska: Jest to licencja pozwalająca na rozpowszechnianie, prezentowanie i wykonywanie utworu wyłącznie w celach niekomercyjnych i pod warunkiem zachowania jego oryginalnej formy, bez tworzenia utworów zależnych. Jest to najbardziej restrykcyjna spośród licencji Creative Commons.

Ważne ograniczenia licencyjne obejmują zatem uznanie autorstwa, zakaz tworzenia utworów zależnych, oraz obowiązek stosowania tych samych warunków licencyjnych przy dalszym korzystaniu i rozpowszechnianiu.

Warto również pamiętać, że poza materiałami objętymi licencją Creative Commons, możemy korzystać z dzieł znajdujących się w domenie publicznej. Dzieła te nie są chronione prawem autorskim lub ich ochrona wygasła, co umożliwia ich swobodne wykorzystywanie bez konieczności uzyskiwania zgody twórcy czy przestrzegania specyficznych warunków licencyjnych.

5. Domena publiczna

Materiały w domenie publicznej mogą być używane bez ograniczeń i bez konieczności uzyskiwania zgody twórcy. Domena publiczna to termin prawny, który odnosi się do dzieł (takich jak literatura, sztuka, muzyka, filmy, fotografie), które nie są chronione prawem autorskim lub których prawa autorskie wygasły, zostały zrzeczone lub są w inny sposób niedostępne. Dzieła w domenie publicznej mogą być swobodnie używane przez każdego bez konieczności uzyskiwania zgody od autorów lub posiadaczy praw. Oznacza to, że te materiały mogą być kopiowane, modyfikowane, rozpowszechniane i wykonywane publicznie bez żadnych ograniczeń praw autorskich. Istotne jest, że status domeny publicznej może różnić się w zależności od kraju, ponieważ różne jurysdykcje mają różne zasady dotyczące wygaśnięcia praw autorskich. Na przykład, w wielu krajach prawa autorskie wygasają po upływie pewnego czasu od śmierci autora (np. w Polsce - art. 36 UPA – zasada iż prawa majątkowe gasną z upływem siedemdziesięciu od śmierci twórcy), po którym dzieło przechodzi do domeny publicznej.

6. Korzystanie z legalnych źródeł

Należy korzystać z legalnych źródeł, jak Baza Legalnych Źródeł [<http://legalnakultura.pl/pl/legalne-zrodla>], i zawsze dokumentować źródło każdego wykorzystanego zdjęcia czy ilustracji.

Przestrzeganie powyższych wytycznych jest kluczowe dla zapewnienia legalnego i etycznego wykorzystania materiałów ilustracyjnych w pracach dyplomowych. Wykorzystywanie zdjęć z Internetu wymaga szczególnej uwagi, aby nie naruszać praw autorskich, co może skutkować odpowiedzialnością cywilną oraz karną z tytułu popełnienia przestępstwa (art. 115 UPA).